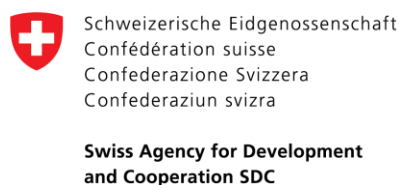

Smanjenje nejednakosti - put ka održivom razvoju

"Poput holesterola, nejednakost može biti dobra ili loša.
"Dobra" nejednakost nagrađuje trud i vodi ka boljem učinku, dok "loša"
nejednakost traći ljudski potencijal". - Francisko Ferreira.

Implemented by:

IZDAVAČ:

Centar za visoke ekonomske studije
Višnjićeva 5, 11010 Beograd, Srbija
Telefon: +381 (11) 405 27 80
Internet adresa: www.ceves.org.rs

U ime izdavača: Nemanja Šormaz

AUTORI:

Aleksandra Anić
Pavle Medić

PREVOD:

Jelena Marković

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Implemented by:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Izradu ove publikacije omogućile su Vlade Švajcarske i Nemačke.
Ova publikacija ne predstavlja nužno zvaničan stav Vlada Švajcarske i Nemačke. Za više informacija kontaktirajte
info@sdgs4all.rs

ODRŽIVI
RAZVOJ
ZA SVE

Zahvalnost

Analiza je pripremljena u okviru platforme „Održivi razvoj za sve“ kojom se uspostavlja opštedruštveni dijalog među najznačajnijim nedržavnim akterima u Srbiji, poput civilnog društva, poslovnog sektora, akademske i istraživačke zajednice, profesionalnih udruženja, medija i građana, o usklađivanju razvojnih prioriteta Srbije sa ciljevima sadržanim u Agendi za održivi razvoj 2030. Platforma je strukturisana u tri tematska stuba koji odgovaraju trima dimenzijama održivog razvoja: socijalnoj, ekonomskoj i dimenziji zaštite životne sredine, ali funkcioniše na integrisan način, u skladu sa uskom povezanošću i isprepletenošću ciljeva održivog razvoja.

Platformu „Održivi razvoj za sve“ podržavaju Vlade Švajcarske i Nemačke a sprovodi je [Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit \(GIZ\) GmbH](#), u okviru projekta „[Reforma javnih finansija - Agenda 2030](#)“. Partneri na projektu su [Beogradska otvorena škola](#), [Beogradski fond za političku izuzetnost](#), [Centar za visoke ekonomske studije](#), [Fondacija Ana i Vlade Divac](#), [Fondacija Centar za demokratiju](#) i [Timočki omladinski centar](#).

Autori ove analize izražavaju posebnu zahvalnost organizacijama civilnog društva, državnim institucijama i organizacijama, nezavisnim telima, predstavnicima akademske zajednice, predstavnicima međunarodnih organizacija i pojedincima koji su dali doprinos izradi ove analize svojim komentarima i sugestijama.

Ova analiza predstavlja rezultat istraživanja raspoloživih podataka i serije intervju sa vodećim ekspertima u Srbiji za teme koje se tiču različitih dimenzija nejednakosti kao što su obrazovanje, penzioni sistem, porezi, socijalna zaštita, zakon o radu, sindikati, tržište rada, itd. Razgovori sa njima, kao i njihove sugestije, primeri dobrih/loših praksi bili su nam veoma inspirativni i u značajnoj meri su nam pomogli u izradi ove studije. Spisak eksperata naveden je alfabetskim redosledom prema prezimenu: **Dragan Aleksić, Mihail Arandarenko, Milojko Arsić, Marija Babović, Gorana Krstić, Dragica Pavlović Babić, Saša Randelović, Mario Reljanović, Zoran Stojiljković, Marko Vladislavljević, Jelena Žarković Rakić.**

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:

Izradu ove publikacije omogućile su Vlade Švajcarske i Nemačke.

Ova publikacija ne predstavlja nužno zvaničan stav Vlada Švajcarske i Nemačke. Za više informacija kontaktirajte info@sdgs4all.rs

1. Uvod i sažetak

(Ne)jednakost je jedan od osnovnih načela ciljeva održivog razvoja (COR) kao važna odrednica ekonomske i socijalne dinamike. Ne(jednakost) je prilično suptilan mehanizam koji određuje ekonomsku efikasnost, životni standard i društvenu koheziju kroz obezbeđivanje podsticaja i nametanje različitih ograničenja pojedincima. Ovo je pre slučaj u zemljama u razvoju poput Srbije, nego u razvijenim državama. Štaviše, zamke nejednakosti i siromaštva još su naglašenije nakon izbijanja krize usled virusa COVID-19 koja nesrazmerno utiče na ugrožene grupe. Stoga, ne iznenađuje činjenica da koncept (ne)jednakosti predstavlja srž glavnih načela COR. Njen značaj neposredno je prepoznat (COR 10 - Smanjenje nejednakosti), posebno za žene (COR 5 - Rodna ravnopravnost) i predstavlja krovno načelo za smanjenje siromaštva (COR 1 - Svet bez siromaštva), unapređenje zdravstvene zaštite (COR 3 - Zdravlje i blagostanje) i obrazovanja (COR 4 - Kvalitetno obrazovanje). Pored ostvarivanja ovih ciljeva, javne politike usmerene su na obezbeđivanje dostojanstvenih i produktivnih radnih mesta (COR 8 - Dostojanstven rad i ekonomski rast), često putem inovacija (COR 9 - Industrija, inovacije i infrastruktura).

Velike nejednakosti u Republici Srbiji uglavnom su posledica nejednakosti na tržištu rada, nemogućnosti mehanizama države blagostanja da dopru do određenih najugroženijih delova društva, rodnih nejednakosti i nejednakosti u obrazovanju. Jedan od razloga relativno niže redistributivne moći u odnosu na druge države članice EU leži u neadekvatnom poresko-socijalnom sistemu. U isto vreme, rodne nejednakosti su vidno prisutne, posebno u domenu moći, novca i vremena žena. Međutim, **sve politike trebalo bi da budu predmet *ex-ante* analize koja bi utvrdila kompromis između efikasnosti i jednakosti, i takođe ih je potrebno sprovesti relativno istovremeno za ostvarivanje optimalnih rezultata.** Ukratko, dajemo opštu preporuku da se nejednakost najbolje rešava kroz uspostavljanje dostojanstvenih radnih mesta. Neophodni i nadamo se paralelni procesi trebalo bi da obuhvate izmene politike poreza na dohodak, reformu obrazovanja (od predškolskog do visokog obrazovanja), prilagođavanje određenih mehanizama državne socijalne pomoći, institucije tržišta rada i aktivne politike zapošljavanja, kao i usvajanje novog Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Plan nacionalnog ekonomskog oporavka koji bi obuhvatio sve relevantne potciljeve COR 10 i novi Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u procesu pristupanja Evropskoj uniji (engl. *Employment and Social Reform program* ESRP), koji u obzir uzima sve relevantne aspekte smanjenja nejednakosti, uključujući nejednakosti dohotka, potrošnje i pristupa osnovnim društvenim uslugama, trebalo bi da budu usvojeni. **Drugim rečima, neophodno je da Srbija realizuje istovremena unapređenja u relevantnim oblastima u kojima je ustanovljena nejednakost, a koje su povezane sa COR.**

U Poglavlju 2 (Koncept nejednakosti) predstavljamo osnovni teoretski pregled nejednakosti, indikatore nejednakosti, implikacije i međupovezanost sa COR koji se odnose na nejednakost. U Poglavlju 3 (Dohodna nejednakost i dodatni aspekti) navodimo činjenice o različitim vidovima nejednakosti u Republici Srbiji. U Poglavlju 4 (Skorašnji naponi Vlade i jaz u javnim politikama) iznosimo pregled skorašnjih napora Vlade u pogledu smanjenja nejednakosti - ili nedostatka takvih napora. I konačno u Poglavlju 5 (Zaključci i preporuke) iznosimo opipljive preporuke za kreiranje javnih politika u najvažnijim oblastima za smanjenje nejednakosti u Republici Srbiji.

2. Koncept nejednakosti

Nejednakost se generalno definiše kao dohodna nejednakost u javnom diskursu. Iako je nejednakost uopšteno gledano jedan veoma širok i dubok koncept, jedna od najopipljivijih i najčešće korišćenih mera je **nejednakost u raspodeli raspoloživog dohotka**.¹ Ona meri raspodelu raspoloživog dohotka u zemlji ili čak između zemalja. Treba naglasiti da raspoloživi dohodak obuhvata sve vrste dohotka - zarade, dividende, zakupe, penzije, naknade po osnovu socijalne sigurnosti, doznake i slično, nakon poreza. Države sa većom koncentracijom dohotka beleže veću nejednakost (i obrnuto). Naravno, postoji nekoliko indikatora kojima se ona meri, ali ovde predstavljamo samo one koji se najčešće koriste:

- **Đini koeficijent** meri nejednakost u okviru cele populacije. Teoretski gledano, vrednost se nalazi između 0 (savršena jednakost) i 100 (jedan građanin prima celokupan prihod). U praksi, vrednosti Đini koeficijenta kreću se između niskih 20 (na primer socijalističke zemlje tokom osamdesetih godina prošlog veka) i visokih 60 (neke države u Africi).
- **Kvintilni odnos** (ili S80/S20) predstavlja odnos ukupnog dohotka 20% najbogatijeg stanovništva i ukupnog dohotka 20% najsiromašnijeg stanovništva.
- Učešće prihoda najsiromašnijih 40% stanovništva predstavlja učešće ukupnog prihoda kojim raspolažu najsiromašnijih 40% populacije.
- **Stopa rizika od siromaštva** meri udeo ljudi sa ekvivalentnim raspoloživim prihodom ispod praga rizika od siromaštva, koji se obično definiše kao 60% medijane ekvivalentnog raspoloživog prihoda. Ova mera se takođe naziva i relativna stopa siromaštva.²

Neko bi se zapitao, zašto bi uopšte trebalo da nam bude stalo do (dohodne) nejednakosti? Pored etičke strane, (ne)jednakost je važna odrednica ekonomske i socijalne dinamike i ishoda. Kako je Francisko Ferreira čuveno primetio, nejednakost je umnogome kao holesterol, može biti ili dobra ili loša. Kada je na previše niskom nivou, nizak je "racio napora i nagrade" - pojedinci nisu podstaknuti da ulažu dodatne napore, investiraju ili preuzimaju rizike. Drugim rečima, veoma niska nejednakost mogla bi da podrazumeva egalitarno društvo, ali takođe i neefikasnu i spororastuću ekonomiju. Sa druge strane, kada je nejednakost previsoka, oni koji su siromašni (ili ne tako dobrostojeći) imali bi problema u pristupu adekvatnom obrazovanju ili zdravstvenoj zaštiti. Štaviše, mogućnosti i politička moć mogu biti koncentrisani u rukama bogatih (ili dobrostojećih), čime se stvara osećaj društvene nepravde. Drukčije rečeno, visoka dohodna nejednakost je takođe štetna za ekonomski rast, jer se traći ljudski potencijal a time se ne pomaže izgradnji jakih institucija i demokratskog društva. Da zaključimo, pitanje nejednakosti se može posmatrati kao međudelovanje etike i efikasnosti sa jedne i kompromisa sa druge strane.

¹ Anketa o prihodima i uslovima života (SILC) je glavni izvor podataka za merenje indikatora siromaštva i nejednakosti u Evropskoj uniji i državama u procesu pristupanja EU. Republički zavod za statistiku Republike Srbije (RZS) sprovodi ovu anketu (SILC) od 2013. godine, na osnovu EU-SILC metodologije.

² Iako sama po sebi nije indikator nejednakosti, stopa rizika od siromaštva predstavlja važnu indirektnu meru nejednakosti.

Pitanje nejednakosti posebno je značajno u zemljama u razvoju poput Srbije. Prisutna je značajna razlika između implikacija visoke (ili niske) nejednakosti u zavisnosti od nivoa razvoja određene države. Na primer, ako uzmemo kao primer dve države sa istim nivoom nejednakosti, ali različitim životnim standardom (BDP po glavi stanovnika), relativni položaj onih koji nisu toliko dobrostojeći (koji se nalaze na nižem nivou raspodele dohotka) mogao bi dramatično da se razlikuje. Drukčije rečeno, biti relativno siromašan u razvijenoj državi može podrazumevati mnogo viši životni standard nego biti relativno siromašan u državi u razvoju. Pored toga, gubitak efikasnosti usled visoke nejednakosti je veći u zemljama u razvoju nego u razvijenim zemljama (MMF, 2014; OECD, 2015). U ovom trenutku činjenica da je životni standard u Srbiji za oko 60% niži nego u EU i za oko 23% niži nego u Bugarskoj³ postaje veoma značajna.

Sve to je u velikoj meri posledica nekoliko faktora - poreskog sistema, nepovoljnih ishoda na tržištu rada i neadekvatnih mehanizama socijalne zaštite. Preciznije, zaposlenost u zemljama u razvoju (ili nerazvijenim zemljama) je često nedovoljna i lošeg kvaliteta, dok je obuhvat (a ponekad i iznosi) po osnovu naknada za socijalnu zaštitu takođe nedovoljan. Takođe, ako je nejednakost (i siromaštvo) previsoka, ona se obično nastavlja sama po sebi, jer građani nižeg socioekonomskog statusa stižu znatno niže obrazovanje i zdravstvenu zaštitu od svojih bogatijih sugrađana. Drugačije rečeno, deca siromašnih imaju veliku verovatnoću da će takođe završiti u zamci siromaštva.

Dohodnu nejednakost treba analizirati u kombinaciji sa drugim indikatorima nejednakosti. Iako se nejednakost često smatra kao dohodna nejednakost, trebalo bi je posmatrati zajedno sa drugim nejednakostima u obrazovnim mogućnostima i ishodima i različitim regionalnim i rodnom nejednakostima takođe. Isto tako, analiza nejednakosti ne može se razdvojiti od analize tržišta rada. Međutim, u ovoj studiji nećemo pokušavati da odgovorimo na pitanje da li je starije kokoška ili jaje, odnosno šta čemu prethodi - nejednakost ili neefikasnost. Umesto toga, ilustrovaćemo uzročno-posledične veze i analiziraćemo ih u okviru zajedničkog koncepta, što će na kraju rezultirati opipljivim preporukama za izmene javnih politika.

Sveobuhvatan okvir ciljeva održivog razvoja predstavlja veoma koristan alat za smanjenje nejednakosti i razumevanje njene važnosti. Jasno je da multidimenzionalnost nejednakosti zahteva podjednako multidimenzionalan pristup. Okvir COR je savršen u tom smislu, budući da identifikuje sve njene aspekte - one koji su neposredno povezani, kao i one koji su suptilnije prirode. Jasno je da se uspeh u smanjenju nejednakosti (COR 10) postiže kroz istovremeni napredak u ostvarivanju međusobno povezanih ciljeva - posebno dostojanstven rad i ekonomski rast (COR 8), smanjenje siromaštva (COR 1), kvalitetno obrazovanje (COR 4), zdravstvenu zaštitu (COR 3), kao i rodnu ravnopravnost (COR 5). Na kraju krajeva, (ne)jednakost se nalazi u samoj srži načela da Niko ne sme biti izostavljen na kome se temelje svi COR. Kako ograničeni resursi ograničavaju mogućnosti za najsiromašnije, osnaživanje ovih ugroženih segmenata društva kroz obezbeđivanje jednakih mogućnosti (COR 10.3 - Osigurati jednake mogućnosti i smanjiti nejednakost ishoda) i progresivno unapređenje njihovih prihoda (COR 10.1 - Do 2030. progresivno postići i održati rast prihoda donjih 40% stanovništva) trebalo bi da se nalazi na vrhu liste prioriteta Republike Srbije.

Pandemija virusa COVID-19 nesrazmerno je uticala na ljude koji se nalaze na donjem kraju raspodele dohotka. Kriza je uticala na ranjive grupe stanovništva u društvima širom sveta i

³ Na osnovu Standarda kupovne moći mereno BDP po glavi stanovnika iz 2019. godine (Eurostat).

Srbija u tom smislu nije izuzetak. Kriza izazvana pandemijom virusa COVID-19 najjače je pogodila ljude sa niskim primanjima, radnike u sivoj ekonomiji i druge radnike u sektorima sa niskim zaradama, kao što su lične usluge i turizam (CEVES, 2021). Međutim, iznos pomoći države u Srbiji bio je isti i za preduzeća i za pojedince, bez posebnog ciljanja najugroženijih grupa.

3. Dohodna jednakost i šire perspektive

Dohodna nejednakost u Srbiji je i dalje među najvišim u Evropi, uprkos nedavnim poboljšanjima (COR 10 - Smanjenje nejednakosti). Nakon određenih poboljšanja u poslednjih nekoliko godina, Ćini koeficijent za Srbiju iznosio je 33,3 poena u 2019. godini čime je bio jedan od najviših u EU (Dijagram 1). Zapravo, dok je proseka EU iznosio 30,2 poena, samo su Bugarska (40,8 - najviša nejednakost u EU), Rumunija, Letonija i Litvanija imale više Ćini koeficijente (i time višu nejednakost). Sa druge strane, Slovačka je bila najegalitarnija država u smislu raspodele dohotka. Razlika između proseka Srbije i EU se možda ne čini velikom, ali svakako ima snažne implikacije. Prvo, razlika u drugim indikatorima nejednakosti koji se lakše tumače može biti ilustrativnija. Na primer, dohodni kvintilni odnos u Srbiji iznosi oko 6,5 (5 u EU), što znači da najbogatiji kvintil ostvaruje 6,5 puta viši dohodak od najsiromašnijeg kvintila. Isto tako, slično se odnosi i na udeo prihoda donjih 40% stanovništva i stopu rizika od siromaštva. Štaviše, imajući u vidu teoretske nalaze i praktične implikacije iz prethodnog poglavlja, ove informacije imaju još veću težinu.

Dijagram 1: Indikatori dohodne nejednakosti za Srbiju i odabrane države u 2019. godini (na vrhu) i promene u periodu 2015/2018.⁴ (na dnu)

Izvor: Eurostat, proračuni autora

Tržište rada se često identifikuje kao najznačajnija odrednica nejednakosti. Naime, ishodi i indikatori tržišta rada (zaposlenost, nezaposlenost, ne(aktivnost) i (raspodela) zarade) neposredno su povezani sa nivoima nejednakosti i siromaštva. Pod uslovom da su ostale komponente jednake, visoki nivoi dostojanstvenih radnih mesta trebalo bi neposredno da dovedu do niže nejednakosti. Visoki nivoi zaposlenosti, pod uslovom da su ostale komponente jednake, trebalo bi da dovedu do konkurentnije raspodele zarada, što ponovo dovodi do niže nejednakosti. Sa druge strane, neaktivnost i nezaposlenost (posebno dugoročna) prouzrokuju suprotan efekat.

Iako su glavni indikatori tržišta rada unapređeni u proteklim godinama, Srbija još uvek značajno zaostaje u poređenju sa zemljama EU. Tržište rada u Srbiji karakteriše visoka neaktivnost radno sposobnog stanovništva (32% u odnosu na 27% u EU) i to posebno žena (39% u odnosu na 32% u EU). Posledica toga su niske stope zaposlenosti - 61% za stanovništvo između 15 i 64 godina starosti i samo 54% za žene. Srbija ima visok udeo ljudi koji žive u domaćinstvima

⁴ Nismo bili u mogućnosti da neposredno uporedimo 2019. i 2015. godinu u slučaju Srbije zbog metodoloških izmena koje su direktno uticale na predstavljene indikatore. Vrednosti na donjem dijagramu služe da pokaže putanju, a ne trenutne nivoe indikatora. Isto tako, treba napomenuti da su pomenute metodološke izmene bile u skladu sa SILC smernicama i preporukama. Za dodatne informacije o ovim pitanjima v. CEVES (2020) i Eurostat (2019).

sa veoma niskim intenzitetom rada⁵ (11,9% u odnosu na 6,2% u EU; SILC, 2019). Takođe, jedna od karakteristika tržišta rada u Srbiji je visoka stopa neformalne zaposlenosti⁶ (18%) i ranjive zaposlenosti⁷ (24%). Ove stope, zajedno sa relativno visokom stopom lica koji su nezaposleni, ne školuju se niti se usavršavaju kroz sistem obuka- NEET⁸ (20% u odnosu na 14% u EU) veoma su važne odrednice postojećih i budućih ishoda nejednakosti i siromaštva (ARS, 2019). Drugim rečima, jedan od glavnih razloga za visoku nejednakost (kao i siromaštvo) potiče od lošeg učinka na tržištu rada (i ekonomije) koje ne uspeva da aktivira neaktivno stanovništvo i kreira dostojanstvena radna mesta. To se dodatno može pripisati (makar u određenoj meri) nedovoljnim investicijama u mere aktivne politike zapošljavanja (APZ) koje uopšteno iznose manje od 0,1% BDP.

Takođe su prisutne značajne regionalne razlike u ishodima tržišta rada. Na primer, stopa zaposlenosti u regionu Beograda (65%) je 8 procentnih poena viša nego u Južnoj i Istočnoj Srbiji (57%), dok je stopa nezaposlenosti skoro 6 procentnih poena niža. Isto tako, razlike u zaradama su takođe široko rasprostranjene. Na primer, jedna od najbogatijih opština u Beogradu (Vračar) beleži 66% višu neto zaradu od nacionalnog proseka u 2019. godini. Sa druge strane, prosečna zarada u Svriljigu (opština u Nišavskom okrugu) bila je 34% niža od nacionalnog proseka. Drugim rečima, razlika u prosečnim neto zaradama između opština sa najvišom i najnižom prosečnom zaradom iznosila je skoro 55,000 RSD u apsolutnim iznosima (što odgovara prosečnoj neto zaradi u Srbiji). Među drugim faktorima, ovi obrasci doveli su do velikih regionalnih razlika u stopama siromaštva takođe. Mapiranje siromaštva na nivou lokalnih samouprava na osnovu podataka iz Popisa stanovništva iz 2011. i SILC iz 2013. godine pokazuje da je opština Novi Beograd imala stopu rizika od siromaštva od 4,8%, dok je opština Tutin zabeležila stopu rizika od siromaštva od 66,1% (RSZ i SB, 2016). To znači da su skoro dve trećine stanovništva Tutina bile u riziku od siromaštva.

Nejednaka dostupnost obrazovnih mogućnosti (COR 4 - Kvalitetno obrazovanje) jedna je od važnih odrednica nejednakosti u pogledu zarada, dok su nejednakosti široko rasprostranjene u oblasti obrazovanja, počevši od predškolskog obrazovanja... Srbija je još uvek daleko od ostvarivanja ciljeva iz Barselone kojima je predviđeno da 90% dece uzrasta od 3 godine do uzrasta za obavezno osnovno obrazovanje bude obuhvaćeno formalnim sistemom obrazovanja, kao i 33% dece mlađe od 3 godine. Kada je reč o obuhvatu dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, prisutni su veliki dispariteti među regionima, tipovima naselja i socioekonomskim statusom roditelja. Učešće dece iz najsiromašnijih slojeva iznosilo je 9%, dok je učešće dece iz najbogatijih slojeva iznosilo 82%. Prema statusu zaposlenja roditelja, obuhvat je iznosio 61% u slučajevima kada su oba roditelja zaposlena, 29% ako je jedan roditelj zaposlen i 10% ako su oba roditelja nezaposlena. Stoga, predškolsko vaspitanje i obrazovanje mnogo više pohađaju deca obrazovanih, zaposlenih roditelja uglavnom iz urbanih sredina. Drugačije rečeno, deca koja ostvaruju najveće koristi od predškolskog vaspitanja i obrazovanja, najmanje

⁵ Veoma nizak intenzitet rada odnosi se na domaćinstva čiji su radno sposobni članovi radili između 0 i 20% ukupnog broja meseci tokom kojih su potencijalno mogli da rade u okviru referentnog perioda (SILC definicija).

⁶ Neformalna zaposlenost se definiše kao radnici u neregistrovanim firmama, radnici u registrovanim firmama ali bez formalnog ugovora o radu i bez plaćenih doprinosa za socijalno i penziono osiguranje i neplaćen rad članova domaćinstva (definicija iz ARS).

⁷ Ranjiva zaposlenost se izračunava kao zbir samozaposlenih i pomažućih članova domaćinstva podeljen sa ukupnim brojem zaposlenih (definicija MOR).

⁸ Udeo mlade populacije koja je nezaposlena, a nije ni u obrazovanju ni na obuci (definicija ARS).

su njime obuhvaćena (Vuković, 2017).⁹ Jedan od faktora koji doprinose nejednakostima u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja je nedostatak mesta. Na primer, u školskoj godini 2019/2020, 6.902 dece nije bilo upisano usled nedostatka mesta, dok je 11.680 upisano preko postojećeg kapaciteta (RZS, 2020).

...do srednjeg i tercijarnog obrazovanja.

Nejednakosti su dalje prisutne u oblasti srednjeg i tercijarnog obrazovanja. Mlada osoba čiji roditelji imaju završeno osnovno obrazovanje ima 79 puta manju verovatnoću da će završiti fakultet u odnosu na osobu čiji roditelji poseduju visoko obrazovanje.¹⁰ Učenici nižeg socioekonomskog statusa imaju niže obrazovne težnje - razlika je ponekad prilično drastična. Na primer, 87% srednjoškolaca višeg socioekonomskog statusa očekuje da će završiti fakultetsko obrazovanje, u poređenju sa samo 41% onih sa nižim socioekonomskim statusom (OECD, 2018). Generalno gledano, učenici iz ugroženijih grupa ostvaruju niže rezultate u matematici i čitanju- 25% učenika najnižeg socioekonomskog porekla ima dva puta veću verovatnoću da neće ostvariti dobar uspeh (ili će ostvariti uspeh ispod osnovnih nivoa) u svim domenima (Ibid.). Međutim, treba naglasiti da ovi problemi nisu specifični za obrazovni sistem u Srbiji, budući da se ovakvi obrasci sreću i u drugim državama članicama OECD, često čak i u mnogo većem obimu. Pa ipak, opšti problem obrazovnog sistema u Srbiji i dalje je ukupan lošiji uspeh u odnosu na druge države OECD u proseku.

Deca iz ugroženih grupa su postala još ugroženija i uskraćena za obrazovanje tokom primene mera za borbu protiv pandemije. Obrazovanje putem televizije i interneta uvedeno nakon proglašenja vanrednog stanja usled pandemije virusa COVID- 19 verovatno je dovelo do povećanja nejednakosti u obrazovanju. Deca iz ugroženih domaćinstava koja nisu imala adekvatne resurse (televizore, pametne telefone, računare, tablete, internet vezu, itd.) nisu bila u mogućnosti da prate nastavu tokom karantina, posebno deca iz romske manjine.

Sistem srednjeg stručnog obrazovanja nije bio u mogućnosti da delotvorno odgovori na strukturne promene do kojih je došlo u poslednje dve decenije, što je često dovodilo do međugeneracijskog prenosa nejednakosti. U tom smislu, sistem srednjeg stručnog obrazovanja nije uspeo da obezbedi veštine koje podržavaju pristup tržištu rada. Pored toga, visoki udeo dece koja pohađaju srednje stručne škole čiji su roditelji takođe pohađali takve škole, dovodi do međugeneracijskog prenosa nejednakosti, budući da su plate na ovim radnim mestima tradicionalno niže (Žarković Rakić *et al.*, 2019)

Srbija najviše zaostaje za EU takođe i u pogledu rodne ravnopravnosti (COR 5 - Rodna ravnopravnost). Unapređenje položaja žena i njihovog učešća u političkom, ekonomskom i društvenom životu predstavlja jedan od temelja održivog razvoja. U tom pogledu, jedan od najpoznatijih indikatora je Indeks rodne ravnopravnosti (IRR) - složeni indikator koji se koristi za praćenje rodne ravnopravnosti koji objavljuje Evropski institut za rodnu ravnopravnost.¹¹ Ovaj indikator se zasniva na ključnim domenima, rad, novac, znanje, vreme, moć i zdravlje i dva poddomena - nasilje i unakrsna nejednakost. Ova analiza je sprovedena u Srbiji 2014. i 2016. godine i pokazala je da iako se situacija poboljšava, dosta toga tek treba da se uradi. U

⁹ <http://mons.rs/education-prospects-in-serbia>

¹⁰ <http://mons.rs/education-prospects-in-serbia>

¹¹ <https://eige.europa.eu/>

2016. godini Srbija je zauzela 22. mesto, sa najizraženijim razlikama u domenu moći, novca i vremena (Babović, 2018). Sa druge strane, jaz je najniži u domenu zdravlja, znanja i rada (Ibid.).

Državni mehanizmi socijalne pomoći u Srbiji ponekad ne uspevaju da obuhvate ugrožene grupe, čime se kreiraju džepovi siromaštva i nejednakosti. Novčana socijalna pomoć (NSP) ima veliku grešku isključenosti, budući da oko 90% najnižeg decila ne dobija novčanu socijalnu pomoć (UNICEF, 2014). Obuhvat dece dečijim dodatkom značajno je smanjen u poslednjih nekoliko godina i iznosio je 25,1% u 2012. i 17,7% u 2019. godini (RZS, DevInfo). Isto tako, prisutan je veliki udeo ljudi starijih od 65 godina koji nisu ostvarili pravo na starosnu penziju - čak 12% (GIZ, 2020).

4. Skorašnji napori države i jazovi u javnim politikama

Pitanja koja se odnose na nejednakost, uključujući i ona koje se odnose i na prihod i na potrošnju, nisu prioritet u javnim politikama Republike Srbije (BOŠ, 2020). U tom pogledu, iako je nekim aspektima koji posredno utiču na nejednakost poput siromaštva i socijalnog uključivanja posvećena malo veća pažnja, čini se da i dalje nedostaju strateški dokumenti, poput Plana nacionalnog ekonomskog oporavka, koji bi se ovim pitanjima bavili. Neki aspekti su tek delimično obuhvaćeni Programom reformi politike zapošljavanja i socijalnih reformi (ESRP) i sličnim dokumentima, zbog čega je preporuka da bi novi ESRP, koji bi uzeo u obzir sve relevantne aspekte smanjenja nejednakosti, uključujući nejednakosti dohotka, potrošnje i pristupa osnovnim društvenim uslugama, trebalo da bude usvojen (Ibid.). Pored toga, spremnost za praćenje nejednakosti primenom okvira COR je nizak (Ibid.). Zakon o socijalnoj zaštiti, na primer, ne bavi se određenim aspektima nejednakosti i siromaštva na optimalan način. Na primer, iznos socijalnih davanja je ispod linije apsolutnog siromaštva, dok mehanizam sam po sebi u nekim slučajevima obeshrabruje formalnu zaposlenost (v. Ibid.). Takođe, činjenica da ne postoji državna institucija koja je izričito nadležna za pitanja nejednakosti je takođe indikativna. Dakle, ne iznenađuje činjenica da nejednakost nije bila često zastupljena tema u medijima - u periodu između 2014. i 2017. godine javni dug i uštede pomenuti su 18.523 puta, dok je nejednakost pomenuta samo 52 puta.¹²

Podoptimalni poresko-socijalni sistem se često navodi kao jedan od ključnih generatora visoke nejednakosti. Ćini koeficijent za bruto i neto zarade se neznatno razlikuje, što ukazuje na činjenicu da oporezivanju zarada u Srbiji nije progresivno¹³. Isto tako, mehanizam socijalne zaštite u Srbiji ima znatno manji redistributivni efekat nego u EU - od relativno malih iznosa za dečiji dodatak do obuhvata penzija, posebno žene (CEVES, 2018; Arandarenko, Krstić i Žarković Rakić, 2017). Indeks posvećenosti smanjenju nejednakosti (engl. *Commitment to reduce inequality index* - CRI)¹⁴ potvrđuje ove nalaze. CRI je kompozitni indeks koji meri delovanje države u oblasti socijalnih davanja, oporezivanja i radnog prava. Naime, prema ovom indeksu, Srbija zauzima 73. mesto od 157 država. Pored toga, Srbija je na 144. mestu u pogledu poreskih

¹² <http://mons.rs/rastuca-nejednakost-podaci-i-percepcije>

¹³ Stopa poreza na dohodak je linearna i iznosi 10%, dok veoma ograničena progresivnost proističe od neoporezivog dela zarade, koji je relativno nizak (16.000 dinara, ili 25% prosečne zarade).

¹⁴ Indeks su razvili Development Finance International i Oxfam 2017. godine.

politika¹⁵, 73. po osnovu socijalnih davanja i 57. po osnovu radnih prava i zarada (DFI i Oxfam, 2017).

Minimalna zarada ima zanemarljiv uticaj na nejednakost u prošlosti. Aleksić (2020) je pokazao da pozitivni efekti povećanja minimalne zarade na nejednakost tek neznatno premašuju negativne efekte. Prvi razlog je što značajan broj ljudi sa niskim zaradama ne ostvaruje pravo na minimalnu zaradu (neformalni radnici i slično). Isto tako, prisutna je rasprostranjena praksa da se deo plate isplaćuje u gotovini, odnosno radnici primaju minimalnu platu legalno, dok im se ostatak isplaćuje u gotovini (u koverti). Stoga, poslodavci samo prilagođavaju povećanje minimalne zarade na način da deo zarade koji se isplaćuje u gotovini bude umanjen za iznos povećanja minimalne zarade. Neto efekat povećanja minimalne zarade u ovim slučajevima je nula, budući da se menja samo proporcija između zvanične minimalne zarade i dela zarade koji se isplaćuje u gotovini. Dodatni razlog mogao bi da leži u praksi da radnik mora da vrati deo minimalne zarade (koji se zvanično isplaćuje) poslodavcu neformalnim kanalima. Stoga, neki radnici u privatnom sektoru zarađuju manje od zakonski definisane minimalne zarade. Pored toga, nekim radnicima se smanjuje stvarna minimalna zarada tako što im se povećava radno vreme za istu minimalnu zaradu. Štaviše, usled visokog poreskog klina za lica sa niskim zaradama, povećanje minimalne zarade dovelo bi do otpuštanja radnika koji rade za minimalnu zaradu. **Nejednakosti po pitanju zarada takođe su prisutne i između privatnog i javnog sektora, budući da je premija na zarade u javnom sektoru najviša na najnižem delu raspodele zarada (Vladisavljević, 2020).**

Sindikati tradicionalno igraju veoma važnu ulogu kada je reč o jednakosti među radnicima. Empirijski dokazi pokazuju da smanjena moć sindikata smanjuje njihov uticaj na definisanje zarada i povećava nejednakosti po pitanju zarada. Prema Međunarodnoj konfederaciji sindikata, Srbija je među državama koje sistematski ugrožavaju prava radnika. Sindikati su marginalizovani i imaju ekstremno nizak uticaj na kreiranje javnih politika i radnog zakonodavstva. Slabi sindikati otvaraju značajan prostor za eksploataciju radnika. Članstvo radnika u sindikatima je na niskom nivou, a taj nivo je značajno niži u privatnom nego u javnom sektoru.

Novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti je u postupku od 2016. godine, dok je onaj koji je u primeni neadekvatan. Komitet o eliminisanju svih oblika diskriminacije nad ženama (engl. *Committee on the Elimination of Discrimination Against Women CEDAW*) sugeriše da zakon koji je još uvek u primeni nije adekvatan i neophodno je da se izmeni. Koordinacionom telu za rodnu ravnopravnost nedostaju finansijski resursi, transparentnost, ljudski kapaciteti pa čak i adekvatna organizaciona struktura. Štaviše, vertikalna koordinacija na lokalnom nivou je takođe nedovoljno razvijena, a lokalne jedinice za rodnu ravnopravnost ne poseduju dovoljno institucionalne moći. Kada je reč o Strategiji rodne ravnopravnosti za period 2016-2020. godina, Vlada još uvek nije usvojila akcioni plan za period 2018-2020. i samim tim ne postoji sistemsko sprovođenje strategije u protekle dve godine.

Napori za smanjenje nejednakosti mogli bi da budu finansirani kroz reformu javnih preduzeća i smanjenje nepotrebnih troškova. Ne treba posebno naglašavati da bi napori za smanjenje nejednakosti zahtevali dodatna ulaganja u ključnim oblastima kao što su

¹⁵ Poreski stub u ovom indeksu meri u kojoj meri država dizajnira svoj poreski sistem sa namerom da bude progresivan; u kojoj meri se porezi progresivno naplaćuju; iznos naplaćenih poreza se poredi sa poreskom osnovicom i njenim potencijalnim nivoom; kao i da li država primenjuje štetne poreske prakse.

obrazovanje, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita i aktivne politike zapošljavanja. Ova ulaganja bi u određenoj meri mogla da budu finansirani kroz reformu lokalnih javnih preduzeća i smanjenje iznosa subvencija koje takva preduzeća dobijaju. Na primer, Fiskalni savet je 2017. godine izneo procenu da bi oko 0,4-0,5% BDP moglo da se uštedi na ovaj način (FS, 2017). Dodatni ilustrativni primer je maratonska novogodišnja i božićna dekoracija, posebno u Beogradu, koja je postavljena skoro 6 meseci tokom godine. Naime, iako novogodišnja rasveta podrazumeva relativno visoke fiskalne troškove, ne postoje empirijski dokazi o tome koliki je marginalni doprinos dekorativnog osvetljenja prihodima od turizma u Beogradu.

Jedan od skorašnjih primera javnih politika koje bi mogle da budu koncipirane tako da doprinose smanjenju nejednakosti jeste program državne pomoći za umanjivanje posledica krize usled pandemije virusa COVID-19. Naime, program je obuhvatao direktnu pomoć poslodavcima (za zaštitu radnih mesta) i direktnu pomoć punoletnim građanima. Direktna pomoć svim poslodavcima nije bila ciljana, a verovatno je podrazumevala i nepotrebno visoke troškove. Računice koje je sproveo CEVES pokazuju da je najmanje polovina resursa koji su utrošeni mogla da bude uštedena (CEVES, 2020). Pored toga, ovaj program nije obuhvatao široki krugu neformalno zaposlenih radnika. Kao i pomoć poslodavcima, iznos direktne pomoći svim punoletnim građanima bio je isti za sve - odnosno, 100 evra za sve punoletne građane, bez obzira na njihov socioekonomski status. Ovaj program je bilo lako sprovesti, ali je imao vrlo ograničene efekte na siromaštvo ili nejednakost, budući da nisu ciljani oni građani koji su u najvećoj meri bili u stanju potrebe. Na primer, roditelji sa troje ili više dece su najugroženiji, a opet primili su isti iznos pomoći kao i bilo koje drugo domaćinstvo sa dva odrasla člana. Drugim rečima, ili je isti efekat na nejednakost mogao da bude ostvaren uz niže troškove, ili je veći efekat mogao da bude ostvaren uz korišćenje istog iznosa resursa.

Nedavno, Srbija je počela sa primenom novog Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom. Ne treba posebno naglašavati da je dečiji dodatak od velikog značaja za smanjenje siromaštva, a time i nejednakosti. Anić i Žarković Rakić (2019) analizirali su neke od novina ovog zakona, sa posebnim osvrtom na novi roditeljski dodatak. Roditeljski dodatak za treće i četvrto dete značajno je uvećan. I opet, javna politika nije ciljala one porodice kojima je najpotrebniji, jer se roditeljski dodatak ne bazira na proveru imovinskog statusa. Ipak, porodice sa više od četvoro dece ne ostvaruju pravo ni na roditeljski dodatak ni na dečiji dodatak za svako naredno dete nakon rođenja četvrtog deteta. Dečiji dodatak je ostao nepromenjen, i kada je reč o obuhvatu i iznosu i dalje je na niskom nivou. Isto tako, praksa u većini evropskih zemalja je u potpunosti suprotna, roditeljski dodatak (naknada za rođenje deteta) se uglavnom isplaćuje paušalno i manjeg je iznosa, dok se dečiji dodatak isplaćuje kontinuirano i u većini slučajeva nije ograničen na četvoro dece. Takođe, obuhvat dečijim dodatkom je mnogo veći. Stoga, pre izmene Zakona, trebalo bi *ex-ante* pažljivo razmotriti distribucione efekte potencijalnih zakonskih izmena. Distribucione efekte bi takođe trebalo pratiti i evaluirati i *ex-post*.

Poslednje delimične reforme penzionog sistema imale su za posledicu povećanje nejednakosti među penzionerima. Minimalna penzija je izuzetno niska (15.000 RSD). Primena Bizmarkovog penzionog sistema bez progresivnog oporezivanja dovelo je do velikih nejednakosti među penzionerima, a nedavno sprovedena švajcarska formula ne rešava problem visoke nejednakosti među penzionerima. Raspon između najviših i najnižih penzija je relativno veliki, a obuhvat je neadekvatan (posebno kada je reč o ženama u ruralnim oblastima).

Nedavno je Vlada najavila detaljnije praćenje prihoda **frilensera** u cilju povećanja poreskih prihoda od ove kategorije radnika čiji je rad u velikoj meri neuređen. Uredba je izmenjena bez prethodnog istraživanja efekata na efikasnost i nejednakost u toj grupi radnika. Novi propis ih tretira kao obične radnike u pogledu plaćanja poreza na dohodak građana i doprinosa za socijalno osiguranje, dok u Zakonu o radu i drugim propisima oni zapravo nisu prepoznati kao radnici. Na primer, oni nemaju neoporezivi deo zarade, niti ostvaruju pravo na minimalnu zaradu. Trenutni problem frilensera je zapravo deo šireg i dugoročnog problema nejednakosti sa kojim se samozaposleni radnici kontinuirano suočavaju. **Nejednakost među radnicima sa različitim tipovima ugovora je široko rasprostranjena.** Vlada namerava da preispita ovu uredbu nakon velikih protesta frilensera.

5. Zaključci i preporuke za izmene javnih politika

Velike nejednakosti u Republici Srbiji uglavnom su posledica nejednakosti na tržištu (rada), nemogućnosti mehanizama države blagostanja da dopru do određenih najugroženijih delova društva i nejednakostima u obrazovanju. Jedan od razloga relativno niske redistributivne moći u odnosu na druge države članice EU leži u neadekvatnom poresko-socijalnom sistemu. U isto vreme, rodne nejednakosti su vidno prisutne, posebno u domenu moći, novca i vremena žena, i u ovim oblastima su takođe neophodna odlučna delovanja. Međutim, **sve politike bi trebalo da budu predmet *ex-ante* analize u pogledu kompromisa između efikasnosti i jednakosti i potrebno ih je sprovesti skoro istovremeno za ostvarivanje optimalnih rezultata.** Budući da nedostaju strateški dokumenti koji bi se bavili pitanjima nejednakosti, Plan nacionalnog ekonomskog oporavka koji bi obuhvatio sve relevantne potciljeve COR 10 i novi ESRP, koji u obzir uzima sve relevantne aspekte smanjenja nejednakosti, uključujući nejednakosti dohotka, potrošnje i pristupa osnovnim društvenim uslugama, treba da budu usvojeni.

Jedan od krovnih ciljeva je smanjenje neaktivnosti i nezaposlenosti kroz povećanje dostojanstvenog rada (ključne komponente COR 8). Drugim rečima, fokus Vlade trebalo bi da bude na unapređenju i promociji otvaranja inovativnih i modernih radnih mesta (COR 8.5). To se može postići kroz razvoj koordinisanog seta javnih politika koje za cilj imaju negovanje privatnog sektora, a posebno domaćih MMSP (COR 8.3). Privlačenje i subvencionisanje stranih direktnih investicija bi trebalo da bude samo tamo gde postoji (neosporan) pozitivan uticaj na ekonomski razvoj, a ne za otvaranje niskoplaćenih radnih mesta. Takođe je potrebno razviti specifično koncipiran set javnih politika u oblasti poljoprivredne proizvodnje, posebno imajući u vidu da je to i dalje glavni izvor prihoda za preko 500.000 radnika.

Izmene politike oporezivanja dohotka. Grupa autora (Arandarenko, Krstić i Žarković Rakić, 2017) predložila je da bi trebalo napustiti postojeći sistem oporezivanja koji zasebno prati prihode od rada i kapitala u korist poreza koji bi kombinovao prihode od rada i prihode od kapitala i oporezivao ih po progresivnoj poreskoj stopi od 10 do 30%.¹⁶ Isto tako, autori predlažu povećanje neoporezivog dela zarade sa 25% na 50% prosečne zarade i uvođenje prava na umanjeње za izdržavane članove porodice. Trebalo bi razmotriti uvođenje i nekih dodatnih

¹⁶ Nakon krize 2008. godine, veliki broj zemalja sa proporcionalnim sistemima oporezivanja počeo je da istražuje da li bi progresivni poreski sistem bila poželjnija opcija kada je reč o jednakosti. Slovačka je na kraju prešla na sistem progresivnog oporezivanja, a njenim stopama krenule su i Češka Republika, Albanija i Letonija.

mehanizama, kao što su porez na imovinu i porez na nasleđe i poklon ili povećanje poreskih stopa i smanjenje pragova za godišnji porez na dohodak građana (porez na veoma visoke godišnje zarade). Još jedan primer poreskih olakšica za radnike sa niskim platama u bivšoj Jugoslaviji bile su naknada za ishranu u toku rada ("topli obrok") i naknada za godišnji odmor.¹⁷ Trebalo bi imati na umu da će reforma poresko-socijalnog sistema u određenoj meri umanjiti nejednakost raspoloživog dohotka, ali bi to umanjeno bilo značajno manje ako ne budemo radili na smanjenju nejednakost tržišnog dohotka. Republika Srbija ima visoku nejednakost i tržišnog i raspoloživog prihoda, i samim tim trebalo bi da se na oba fronta istovremeno deluje. Pored toga, Anketa o finansijama i potrošnji domaćinstva (engl. *Household Finance and Consumption Survey*) izrađena za države članice EU mogla bi da bude sprovedena u cilju praćenja nejednakosti bogatstva.

Povećanje obuhvata predškolskog vaspitanja (COR 4.2). Povećanje kapaciteta i geografskog obuhvata, posebno u ruralnim područjima, imalo bi za posledicu povećanje obuhvata dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, što bi zauzvrat smanjilo nejednakosti u obrazovanju na duže staze. Isto tako, treba menjati percepciju predškolskog da to nije institucija koja samo čuva decu, već da predškolsko pored čuvanja dece ima značajnu obrazovnu i društvenu ulogu.

Kada je reč o nivoima obrazovanja od osnovnog do visokog, neophodno je uložiti velike napore da se sistematski unaprede ishodi (ne nužno PISA rezultati samo po sebi) i da se olakša prelazak iz sistema obrazovanja na tržište rada (COR 4.3). Obavezno srednje obrazovanje bi takođe trebalo da bude jedan od prioritetnih ciljeva. Predloženo je da se sa obaveznim srednjim obrazovanjem krene od 2030. godine, ali bi to moglo da bude implementirano i ranije, odnosno u narednih nekoliko godina. Bolja dostupnost tercijarnog obrazovanja za decu iz nižeg socioekonomskog statusa, posebno iz ruralnih područja, dovešće do smanjenja nejednakosti tržišnih prihoda.

Opština Čajetina u regionu Šumadija i Zapadna Srbija može poslužiti kao primer dobre prakse za povećanje obuhvata predškolskog vaspitanja. Naime, ulaganjem u otvaranje predškolskih grupa u pet sela na teritoriji svoje opštine, Čajetina je prevazišla Barselona cilj kada je reč o obuhvatu dece mlađe od 3 godine i skoro je dostigla cilj za decu uzrasta od 3 do 6 godina. U 2019. godini, obuhvat dece uzrasta od 3 do 6 godina predškolskim obrazovanjem u Čajetini je iznosio 89% (u odnosu na 66% u Srbiji i 81% u regionu Beograda), dok je obuhvat dece mlađe od 3 godine iznosio 46% (u odnosu na 28% u Srbiji (RZS, DevInfo).

Ujednačavanje mehanizama državne socijalne pomoći. Socijalna davanja trebalo bi da budu univerzalnijeg karaktera i bolje targetirana kako bi bili obuhvaćeni svi oni koji su siromašni, a ne ostvaruju pravo na pomoć usled veoma restriktivnih kriterijuma. Univerzalni dečiji dodatak ili skoro univerzalni dečiji dodatak postoji u mnogim državama. Na primer, i Slovenija i Hrvatska su nedavno povećale obuhvat dečijim dodatkom, čime su ga učinile gotovo univerzalnim. Ukoliko univerzalni ili skoro univerzalni dečiji dodatak ne predstavlja realan scenario u narednim godinama, svakako bi trebalo uvećati obuhvat i iznose dečijeg dodatka koliko god je to moguće. **Trebalo bi uvesti socijalne penzije** za starije građane koji nisu korisnici uobičajenih starosnih penzija (COR 1.3). Socijalne penzije bi podrazumevale troškove između

¹⁷ Na ove doprinose se nije naplaćivao porez i činili su značajan udeo zarade radnika sa niskim zaradama.

0,3% i 1% BDP, u zavisnosti od iznosa i starosnog praga za socijalnu penziju. Simulacije su izvršene na tri starosne grupe 65+, 70+ i 75+ (Matković i Stanić, 2014). Takođe, **trebalo bi uvećati iznos minimalne penzije**, potencijalno na uštrb veoma visokih penzija.

Potrebno je unaprediti određene mehanizme i politike tržišta rada. Jedan od najznačajnijih mehanizama koji je dobro funkcionisao u prošlosti su mere aktivne politike zapošljavanja. Iako relativno uspešne, bile su nedovoljne u obimu i veličini do sada. Naime, iako je planirano da mere aktivne politike zapošljavanja dostignu nivo od 0,5% BDP, ostale su do sada na nivou ispod 0,1%. Štaviše, trebalo bi proširiti fokus sa nezaposlenih i na neaktivne i radnike sa niskim zaradama. Ulaganje u mere aktivne politike zapošljavanja moglo bi da dovede do povećanja zarada radnika koji se nalaze na levom kraju raspodele zarada, što bi na duže staze smanjilo nejednakost u zaradama. Pored toga, u cilju unapređenja delotvornosti i efikasnosti sopstvenih javnih politika, **Vlada bi trebalo da prati poštovanje minimalnih prava radnika**, što bi moglo da podrazumeva težnju ka **ukidanju ili (u najmanju ruku) svodenju neformalnog zaposlenja na najmanju moguću meru**. U cilju poboljšanja efikasnosti radnih sporova, trebalo bi ustanoviti radne sudove.

Neophodno je usvojiti novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti (COR 5). Hitno je potrebno ustanoviti jasne institucionalne mehanizme za borbu protiv rodne nejednakosti, kao mnogo bolju horizontalnu i vertikalnu koordinaciju. Trenutno ne postoje politike za rešavanje horizontalne segregacije u obrazovanju, koja se kasnije prenosi na horizontalnu segregaciju na tržištu rada. Sistematsko uklanjanje horizontalne segregacije po oblastima obrazovanja trebalo bi da bude jedan od prioriteta rodne ravnopravnosti. Takođe je obavezno i bolje praćenje diskriminatornih praksi poslodavaca.

Na kraju, ali ne i najmanje važno, trebalo bi izbegavati greške u targetiranju najugroženijih u vanrednim situacijama u budućnosti. U slučaju podrške Vlade za ublažavanje posledica pandemije COVID-19, pored 100 evra pomoći svim punoletnim građanima, penzionerima je isplaćena dodatna podrška u iznosu od 4.000 RSD, dok su deca u potpunosti izostavljena iako predstavljaju jednu od najugroženijih grupa (uključujući i njihove porodice). Ne treba zaboraviti ni činjenicu da će usled krize COVID-19, pritisak na državni sistem socijalne pomoći i fiskalni rashodi verovatno dodatno rasti.

Literatura

Aleksić, D. (2020) *Tržište rada niskih zarada- Efekat promene minimalne zarade i nejednakost zarada u Srbiji*. Univerzitet u Beogradu.

Anić, A. i Žarković Rakić, J. (2019) 'Kritički osvrt na novi Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom u Srbiji', *Ekonomске ideje i praksa*, 34, str. 61-71.

Arandarenko, M., Krstić, G. i Žarković Rakić, J. (2017) *Dohodna nejednakost u Srbiji, od podataka do politike*. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung. Dostupno na: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/13936.pdf> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

Babović, M. (2018) *Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji*. Beograd: SIPRU. Dostupno na: https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2018-12/Indeks%20rodne%20ravnopravnosti%202018_SRP.PDF (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

BOŠ (2020) *Srbija 2030. Pripremljenost za sprovođenje Agende 2030* Beograd: BOŠ. Dostupno na: http://www.bos.rs/ekz/uploaded/BOS%20izvestaj%20SR%20web%20final_1.pdf (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

CEVES (2018) *Serbia Sustainable Development Issues: A Baseline Review*. Dostupno na adresi: <https://ceves.org.rs/wp-content/uploads/2018/10/Serbia-Sustainable-Development-Issues-FINAL-updated.pdf> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

CEVES (2020) *Analiza dohotka najsiromašnijih decila stanovništva Srbije: Fokus na poljoprivredu*. Beograd: SIPRU. Dostupno na: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/07/Analiza_dohotka_najsiromasnijih_decila_stanovnistva_Srbije_Fokus_na_poljoprivredu.pdf (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

CEVES (2021) *Uticaj COVID-19 krize na zaposlenost. Fokus na ranjive kategorije*. Beograd: SIPRU. Dostupno na: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2021/01/Uticao_COVID-19_krize_na_zaposlenost.pdf (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

DFI and Oxfam (2018) *The Commitment to Reducing Inequality Index 2018*. Dostupno na: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620553/rr-commitment-reducing-inequality-index-2018-091018-en.pdf> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

Eurostat (2019) *Methodological guidelines and description of EU-SILC target variables*. 2019 operation (Version February 2020). EC. Dostupno na: https://circabc.europa.eu/sd/a/b862932f-2209-450f-a76d-9cfe842936b4/DOCSILC065%20operation%202019_V9.pdf (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

FS (2017) *Lokalne javne finansije: problemi, rizici i preporuke*. Beograd: FS. Dostupno na: [http://www.fiskalniasvet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/Lokalne%20javne%20finansije_%20Problemi,%20rizici%20i%20preporuke%20\(2017\).pdf](http://www.fiskalniasvet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/Lokalne%20javne%20finansije_%20Problemi,%20rizici%20i%20preporuke%20(2017).pdf) (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

GIZ (2020) *Izveštaj „Srbija 2030: Razvojni prioriteti - izveštaj nedržavnog sektora“*. Dostupno na: <https://sdgs4all.rs/documents/izvestaj-srbija-2030-razvojni-prioriteti-izvestaj-nedravnog-sektora/> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

IMF (2014), *Redistribution, Inequality and Growth*, International Monetary Fund Staff Discussion Note, April 2014

Matković, G. i Stanić, K. (2014) *Socijalna zaštita u starosti: dugotrajna nega i socijalne penzije*. Beograd: FEFA, CSP & SIPRU. Dostupno na: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2014/06/sipru_DTNSC_web_jan.pdf (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

OECD (2015), 'In It Together: Why Less Inequality Benefits All', Organisation for Economic Co-operation and Development

OECD (2018) *Pisa 2018 - izveštaj za Republiku Srbiju*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Dostupno na: http://www.fosserbia.org/assets/uploads/Izvestaj_sr_Final.pdf

RZS i SB (2016) *Mapa siromaštva u Srbiji. Metod i ključni nalazi*. Dostupno na: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/10/Mapa-siromastva-u-Srbiji.pdf> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

RZS (2020) *Predškolsko vaspitanje i obrazovanje, školska 2019/20. godina*. Saopštenje broj 090. Beograd: RZS. Dostupno na: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Pdf/G20201090.pdf> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

UNICEF (2014) *Novčana davanja za decu i porodice sa decom u Srbiji, Analiza i preporuke*. UNICEF. Dostupno na: [https://www.unicef.org/serbia/media/6571/file/Novčana%20davanja%20za%20decu%20i%20porodice%20sa%20decom%20u%20Srbiji.pdf](https://www.unicef.org/serbia/media/6571/file/Novcana%20davanja%20za%20decu%20i%20porodice%20sa%20decom%20u%20Srbiji.pdf) (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

Vladislavljević, M. (2020) 'Wage premium in the state sector and state-owned enterprises: Econometric evidence from a transition country in times of austerity', *Economics of Transition and Institutional Change*, 28(2), pp. 345-378. doi: 10.1111/ecot.12242.

Vuković, D. (2017) 'Education Prospects in Serbia', *MONS Issue 2*. Dostupno na: <http://mons.rs/education-prospects-in-serbia> (Poslednji pristup dokumentu: 29. januara 2021)

Žarković Rakić, J. *et al.* (2019) 'Income Inequality in Transition Economies: A Comparative Analysis of Croatia, Serbia and Slovenia', *Economic Annals*, LXIV(223), pp. 39-60.

Veb-stranice:

<http://mons.rs/education-prospects-in-serbia>

<https://eige.europa.eu/>

<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

<https://data.stat.gov.rs/?caller=SDDB>

<http://devinfo.stat.gov.rs/diSrbija/diHome.aspx>

OVA PUBLIKACIJA JE PROIZVEDENA U OKVIRU PLATFORME “ODRŽIVI RAZVOJ ZA SVE”,
KOJU PODRŽAVAJU VLADE ŠVAJCARSKE I NEMAČKE, A IMPLEMENTIRA DEUTSCHE
GESELLSCHAFT FÜR INTERNATIONALE ZUSAMMENARBEIT (GIZ) GMBH.
ZA VIŠE INFORMACIJA KONTAKTIRAJTE INFO@SDGS4ALL.RS